

MESUT ARSLAN, THEATERMAKER IN SPAGAAT

‘Zelfs hier doen politici van Turkse afkomst amper hun mond open’

‘Het is natuurlijk waanzinnig dat we moeten zwijgen. De regering vraagt ons in een referendum naar onze mening over de grondwetswijziging. Vervolgens mogen we niet antwoorden.’ En dus praat de Belgisch-Turkse theatermaker Mesut Arslan. Mondjesmaat.

Ann-Sofie Dekeyser,
foto's Fred Debrock

We probeerden hem te bellen deze week. Vaak. En dan nog een keer. Hij nam niet op. We legden zijn voice-mail uit dat we graag zijn mening wilden horen over de politieke wedstrijd Nederland-Turkije. Wie volgens hem de vuilste tackles had gepleegd. Of hij dacht dat de blessures zouden helen. Geen antwoord. De Belgisch-Turkse theatermaker Mesut Arslan staat in perskringen nochtans bekend als een van de weinigen die het nog waagt kritiek te spuien op de situatie in Turkije. Is ook hij te bang geworden?

We treffen hem in een grote houten kuip, een kunstinstallatie van Lawrence

Mesut Arslan: 'Geloof is een
nood, net als eten en seks.
Het is ook goed om te
geloven, het helpt je ego
in perspectief te zetten.'

Malstaf, in het Brusselse KVS-gebouw. Het lijkt een ijshockey piste, maar dan zonder ijs. Hij heeft een niet nader te identificeren elektrisch toestel in de handen. Een soort drillboor. Hij zet het toestel op een gigantische tol. Het houten gevaarte baant zich met grote snelheid een niet te voorspellen weg op het podium. Een tweede volgt, en nog een en nog... De zware tollers draaien dol om het magere lichaam van Arslan. Een gevaarlijk spel.

Zijn pizza is koud geworden. Zijn ontbijt zit nog in zijn jaszak. Mesut Arslan zit volop in de repetities van *Nachtelijk Symposium*. Het is een oer-Vlaams stuk, naar een tekst van Eric De Volder, gebracht vanuit de beleving van een Turkse Vlaming. Sinds dit jaar is Arslan een van de grote regisseurs bij het Brusselse stadstheater. *Nachtelijk Symposium* wordt hier zijn openingsregie. Het is voor het eerst dat hij door zo'n groot huis is gevraagd. Hij vindt het een hele verantwoordelijkheid en eist van zichzelf totale focus. Gevolg: hij gaat 's nachts niet langer naar huis om te slapen – waardoor hij tot zijn grote spijt zijn 3-jarig dochtertje mist – en vergeet te eten. Laat staan dat hij de tijd neemt om zijn telefoon op te nemen.

GEVAARLIJKE HOND

'Sorry, tijdens repetities sta ik mezelf geen afleiding toe.' Maar dat is niet de enige reden. 'Ik heb veel meegemaakt in Turkije, wat er nu gebeurt, is vreselijk, ik kan er veel over zeggen, maar waarom zou ik nog? Het helpt niks. Helemaal niks.'

Hij beweert het niet meer te volgen, geen kranten meer te lezen. Maar wanneer hij later in het gesprek zijn computer openklapt om foto te laten zien, popt de site van *The Huffington Post* open op het artikel 'I Went To Turkey To Interview The President And All I Got Was A Meeting With A Conspiracy Theorist'.

Ook Arslan kan zich niet meer onttrekken aan Erdogans greep op de diaspora. Elk onvertogen woord over de regering wordt opgepikt. Belgisch-Turkse vrienden die hun mond nog durfden openen, zijn bedreigd, hun auto's bekrast. Turkse bevriende kunstenaars belandden in de gevangenis. Zijn mening kostte Arslan al een job, maar daar wil hij niet over uitweiden.

'Het is natuurlijk waanzinnig dat we moeten zwijgen. De regering vraagt ons in een referendum naar onze mening over de

Arslan wilde zijn pitabar Het Lams Blok noemen. 'Eigen vlees eerst en 70 sauzen op het menu. Maar mijn partner was bang dat de ruiten elke dag zouden sneuvelen'

grondwetswijziging. Vervolgens mogen we niet antwoorden.'

Maar hij vindt het discours in het Westen ook hypocriet. 'De vluchtelingendeal die de EU met Turkije sloot, komt er gewoon op neer dat Europa een grote hond in zijn achtertuin zet die moet verhinderen dat anderen, die op zoek zijn naar een beter leven, binnenkomen. Turkije moet die kwade, gevaarlijke hond spelen in ruil voor enkele miljarden euro. Hoe kan de EU zo diep zinken dat ze de toekomst van 3-jarige kinderen op de vlucht voor de oorlog in Syrië commercialiseert? Zolang daar niet over gesproken wordt, is al de rest bijzaak.'

Hij vergelijkt de deal met het inreisverbod dat Trump afkondigde de eerste week van zijn presidentschap.

'Maar ik wil het eigenlijk niet over personen hebben. Zij zijn slechts de producten van een systeem dat we met z'n allen in stand houden. Ze lijken allemaal in dezelfde fabriek gemaakt. Leg hun speeches naast elkaar en je denkt dat die door één en dezelfde persoon zijn geschreven. Het is dus zinloos om hen persoonlijk te beschuldigen. Die bekende politieke figuren zijn bliksem-afliders, om het systeem niet in vraag te moeten stellen.'

Hij houdt van België om de manier waarop het land is samengesteld. 'Belgisch bloed, dat bestaat niet. Doordat de verschillende gemeenschappen samen geïnstitutionaliseerd zijn, kan nationalisme maar tot op zekere hoogte bestaan. Hier zal je nooit dat chauvinisme van Turkije, Rusland of Amerika ervaren. Het Belgische systeem houdt dat tegen.'

CIRCULAIRE REDENEN

Niet dat Arslan zelf niet op nationalisme is gestuit. 23 jaar geleden kwam hij aan in België. De aardverschuiving van Zwarte Zondag trilde nog na, het toenmalig Vlaams Blok was in volle expansie. Toen Arslan een pitabar startte, wilde hij de zaak Het Lams Blok noemen. 'Eigen vlees eerst en zeventig sauzen op het menu. Maar mijn zakenpartner was bang dat de ruiten elke dag zouden sneuvelen, dus hielden we het op Kebab Point.'

Waarom kwam u naar België?

'Om circulaire redenen.'

Pardon?

'Mensen zijn geëvolueerd van circulaire naar lineaire wezens. Dat heeft met de welvaart te maken, het steeds verder willen komen, het vooruitgangsstreven. Terwijl onze noden, instincten en emoties net circulair zijn.

Honger, slaap, seks, die noden komen steeds terug. De welvaart helpt ons niet om die in te lossen. De mens heeft zowel het lineaire als het circulaire in zich, maar wij in het Westen zijn de balans kwijt. België staat helemaal op het uiterste van dat lineaire denken. Alles plannen. Ratio overheerst.'

'Welvaart laat ons toe om comfortabeler te leven, maar heeft ons ook het vermogen en de noodzaak om te dromen afgenomen. We zijn onze noden uit het oog verloren. We zijn vergeten dat we dieren zijn.'

Pleit u nu tegen welvaart? Dat lijkt me nogal gevaarlijk.

'Waarom?'

Mensen zijn er behoorlijk aan gehecht.

'Ja, maar dat is kapitalisme. *We don't hate Mondays, we hate capitalism*. Trouwens, als we in België allemaal een chique Mercedes hebben, zijn we dan rijk? Nee, we zijn pas rijk als ook de rijkste persoon de tram of de fiets neemt. Rijkdom zit niet in benzine, het zit erin mensen die niets met auto's te maken hebben, niet te verplichten om die uitlaatgassen in te ademen.'

Maar dus, de reden voor zijn komst: hij was verliefd.

'Ineens stond mijn toenmalige vriendin in Turkije voor mijn neus met een one-way-ticket voor België. Ik ben de enige van heel mijn familie hier. Al de rest leeft nog in Izmir. Daar begint mijn moeder te koken en halverwege bedenkt ze dat ze tomaten wil gebruiken, dus stuurt ze me naar de winkel. Wanneer ik terugkom, merkt ze dat het zout op is en dus ga ik opnieuw. Daar babbel

ik weer met de winkeljongen. Gezellig, chaos, onvoorspelbaarheid. Geloof me, ik was in shock toen ik in België bij mijn schoonmoeder ging inwonen. Heel haar kelder stond vol met bokaal en conserven. En het menu voor de hele week lag vast. Ik wist exact wat ik vijf dagen later zou eten. Maakte niet uit of ik daar op dat moment zin in zou hebben of niet.'

'Ook absurd: hoe we in België barbecues organiseren. Dat wordt al weken, soms maanden op voorhand vastgelegd. We sturen iedereen mails, krijgen bevestigingen, iedereen komt en op de dag zelf blijkt het te stortregenen. Maar ja, we moeten gaan hé, want het is zo gepland.'

'Liefde kan je niet voorzien. Een kus kan je niet plannen. Om kwart over twee ga ik je kussen. Komaan, dat gaat toch niet. Ik heb het nochtans geprobeerd. Toen ik weer alleen was, in Antwerpen. Ik ging vaak naar Café d'Anvers in de hoop iemand mee naar huis te nemen. Meestal beland je dan om zes uur 's ochtends op de dansvloer met één vrouw in het midden en dertig zatte mannen errond. En ga je toch alleen naar je kamer, waar het allemaal begon, een beetje porno kijken of zo.'

Hoe bent u ontvangen in België?

Voelde u zich snel op uw gemak?

'Ik merkte weinig verschil met Izmir. Alleen is alles hier grijzer, de gebouwen, het weer, de mensen. Ik belandde in het dorp Hemiksem. Ik was er de enige Turk, maar voor de Vlamingen daar was ik niet echt een Turk. Ik had een scheermesje als oorring, lang haar en geen schotelantenne... Volgens hen was ik te modern om een echte Turk te kunnen zijn. Ze hadden een figuur met een fez en een moustache verwacht, zo'n Ali Baba. Ik begreep er niets van; hoezo ik was modern omdat ik lang haar had? Jezus had ook lang haar. Jezus is overigens een mooie figuur. De enige profeet die zelf geen oorlog heeft gevoerd. Dat deden Mohammed en Mozes wel.'

Bent u gelovig?

'Religies zijn een uitvinding. Daar geloof ik niets van. Maar ik denk wel dat geloof een nood is, net als eten en seks. Het is ook goed om te geloven, het helpt je ego in perspectief te zetten. De mens heeft niet voor niets altijd in iets geloofd, desnoods in vuur of in de zon.'

Waarin gelooft u dan? Kunt u dat omschrijven?

(Het blijft lang stil.)

'In Hemiksem was ik de enige Turk, maar voor de Vlamingen daar was ik niet echt een Turk. Ik had een scheermesje als oorring, lang haar en geen schotelantenne'

‘Een kind. Als wij allemaal in kinderen zouden geloven, zouden we een betere wereld hebben.’

Geloof niet iedereen in kinderen?

‘Europa gelooft in elk geval niet in Syrische kinderen. Maar je ziet het ook in hoe we in het algemeen met onze kinderen omgaan. Wat doen wij met hen? Mijn dochter komt van school en zegt: “Papa, ik wil een prinses zijn.” Ik zeg haar: “Maar je bent een prinses.” Waarop zij: “Nee, één met roze kleuren zoals van Walt Disney.” Wij proberen kinderen in onze mal te laten passen. Ze moeten óns worden. Om negen uur op kantoor zijn en om vijf uur de trein naar huis om te koken. Wij luisteren niet naar onze kinderen. We maken een product van hen, net zoals we dat zelf zijn. Jij en ik, wij zijn barcodes.’

CAFÉVERZET

Arslan zegt meer in zijn dromen te geloven dan in de werkelijkheid. ‘In je dromen kan je meer jezelf zijn. Als de waarheid zo vals is, zijn dromen het meest reëel.’ Dat laatste zit ook in de tekst van *Nachtelijk Symposium*. Het verschil tussen echt en niet echt. ‘Dat is voor mij typisch Vlaams: niet zeggen wat echt is.’ Ook daar weer ziet hij het verschil tussen lineair en circulair leven. Lineair is denken, is de werkelijkheid. Circulair is intuïtie, beweging.

U lijkt een duidelijke voorkeur te hebben voor het circulaire.

‘Als ik iemand kus, ja. Maar voor de rest: nee! Het ene is niet beter dan het andere. Het komt erop aan ze samen te gebruiken. En vooral: je bewust te zijn van de verschillen. Het woord “staat” – als in land, als in de Verenigde Staten, de staat België – komt van status, staan. Turks voor staat is het woord *devlet*. Dat komt van *devinim*, en dat is bewegen. Twee woorden, stilstaan en bewegen, die hetzelfde aanduiden. Het Westen bouwt kastelen, in steen. De nomaden in het Oosten gebruiken hout, ze kunnen ter plekke opbouwen en weer afbreken. Zie je, schat.’

Zijn schat is niet kleinerend, maar verwarmend. Naarmate het gesprek vordert, wordt het *schattenbol*. Hij dropt het koosnaampje aan het einde van bijna al zijn gedachten. Als was hij een Turkse Robbe De Hert.

Een Ottomaanse De Hert, moet ik zeg-

‘De realiteit is dat hier 240.000 Turken wonen. En die zullen sowieso stemmen. Met zwijgen wordt de boel alleen maar explosiever. Kijk maar naar Rotterdam’

gen. Zijn ouders komen uit ex-Joegoslavië. Hij is in Turkije geboren uit een Macedonische moeder en een Kosovaarse vader. Zijn vader was een van de allereerste barmannen in Turkije, hij richtte er een soort vakbond voor barmannen op. Mesut Arslan is opgegroeid in die bar, waar veel artiesten kwamen. ‘In een café bestaat hiërarchie niet. Op café gaan is het grootste verzet tegen het lineaire systeem.’ Brengt dat caféverzet daadwerkelijk iets voort? ‘Ja, hoop.’

Nu, op zijn 44ste, heeft Arslan de helft van zijn leven in Turkije en de andere helft in België gewoond. In het Universitair Ziekenhuis in Edegem heeft hij 11 jaar en zes maanden als schoonmaker gewerkt. ‘Een van de eerste schoonmakers met een bieper. Ik werkte ’s nachts. Ideaal, want ik heb insomnie. Ze biepten me op na transplantaties of bevallingen, om het bloed uit het operatiekwartier te schrobben. Ook na autopsies maakte ik schoon. ’s Nachts poetste ik bloed en uitwerpselen weg, overdag maakte ik theater.’

In die tijd richtte Arslan Anatolië Theatergroep op. ‘Ik ben de eerste persoon die Turks theater heeft gemaakt in België. In het Fakkeltheater speelden we voor 300 à 400 Turken.’ Later maakte hij ook stukken in het Nederlands met Theater Onderhetvel. Hij ensceeneerde teksten van Marguerite Duras en Oscar van den Boogaard en kreeg van de subsidiecommissie het verwijt dat hij zijn Turkse eigenheid loochende. Waarop hij Kunstensestival 0090 startte, dat een artistieke brug vormt tussen Turkije en het Westen.

Waarom is het zo moeilijk om bruggen te bouwen? Hoe komt het dat nog zoveel Belgische Turken enkel naar Turkse media kijken, en niet naar Belgische?

‘Dat zit diep geworteld in de Turkse cultuur: je luistert naar je ouders, want die weten meer dan jij. De traditie van onderdanigheid aan de almachtige onemanshow weegt zwaar door. En als die almachtige man zo wat alle media in handen heeft, dan is er geen plaats meer voor een echt debat. Dan worden tegenstanders van het scherm geweerd en gecensureerd. Er zijn geen intellectuelen meer in Turkije. Die hebben zich teruggetrokken. Het niveau daalt, het gaat alleen maar over: “ikke Turk”. En de politici van Turkse afkomst die we hier hebben, doen amper hun mond open. Ze zwijgen uit angst om stemmen te verliezen. Die politici zijn mij van een te klein kaliber. Veel etalage, weinig inhoud.’

Anderen roepen dan weer dat we geen Turkse problemen in België moeten importeren.

‘De realiteit is dat hier 240.000 Turken wonen. En die zullen sowieso stemmen. Met zwijgen wordt de boel alleen maar explosiever. Dan is er maar een klein steekvlammetje nodig, zoals in Rotterdam.’

Begrijpt u de kritiek op de Turkse gemeenschap die te veel met Turkse politiek zou bezig zijn en te weinig met Belgische? Het wordt wel eens on gepaste loyaliteit aan Turkije genoemd.

‘Dat is toch ook wel een beetje de schuld van Europa. Het verschil in welvaart tussen Turkije en Europa is behoorlijk. Altijd naar Europa kijken vanuit een gevoel van onderdanigheid doet pijn. Turkije vraagt al jarenlang aansluiting bij de EU, maar krijgt njet. Dan klinkt het dat Turkije niet ver genoeg staat met mensenrechten. Toch is Turkije het enige land met veel moslims dat laïcisme kent. Als Europa Turkije de hand had gereikt, zouden we allebei al veel verder staan. Maar door de deur dicht te gooien, gaat het de verkeerde kant op.’

‘Kijk, Europa en Turkije leven allebei in de hedendaagse tijd. Maar het is een andere hedendaagse tijd. Geen slechtere, geen betere.’

‘Nachtelijk Symposium’, KVS en Platform 0090, vanaf 19/04.